

סימן ח

האם יש צורך "דתי" במדינה ריבונית?

בדעת הרמב"ם / בדעת הרמב"ן / עוד ראיות מהפוסקים שצריך שלטון להתקיימות המצווה / ראייה מהירושלמי ומכמה מהראשונים שהכיבוש הוא העיקר / ראייה מלשונות הפוסקים / החשיבות של שלטון ישראלי בארה"ק מבחינה רוחנית / סיכום

בעודי נמצא בשכונה חשובה בירושלים שמעתי את הדברים ההזויים שנאמרו בזמן האחרון, כאילו אפשר להפקיר יהודים תחת ריבונות פלישתית - פלאסטינית, והיו כמה סביבי שלעזו "שהנה סוף סוף מסלקים את הכופרים" וביטויים מעין אלה, ואז נפלטו מפי כמה ביטויים קשים על כפיות טובה ומעין זה. והנה קפץ אחד מהשומעים אדם ירא וחרד, באמרו כי כל המחשבה על כך שצריך מדינה וריבונות יהודית בארץ ישראל היא מחשבה "ציונית" ו"לאומנית" שבאה מהרצון להיות ככל הגויים. והוסיף אותו ת"ח שהוא לא מהסוברים שאין לשבת בארץ משום שלשת השבועות, ועם זאת מה היה חסר לאבותינו יראים ושלמים שעלו לארץ והתיישבו בה כמו תלמידי הגר"א והבעש"ט, בלי ריבונות. ועוד הביא הת"ח הנ"ל ראייה לדבריו מימי עזרא הסופר שלא היה להם ריבונות ובכל זאת קיימו ישוב הארץ ואף בנו את בית המקדש. ואני כשומעי את דבריו ישבתי שומם כשעה חדא, שכן מחד לא התיישבו הדברים על ליבי, ומאידך ניקרה במוחי השאלה שמא הוא צודק וראייתו מעזרא הלא לכאורה נכונה היא. לכן בבואי לביתי התיישבתי לראות האם כך הוא בדברי הפוסקים. ועם כי כבר כתבו בזה רבים וגדולים, אמנם לעצם הנקודה הפרטית הזו שבמצוות ישוב הארץ פחות התייחסו. ואת שיצא הריני מגיש לפני כל יודעי דת ודין והבוחר יבחר. וזה החילי בעזרת צורי וגואלי.

בדעת הרמב"ם

מוכח שלרמב"ם מלחמת כיבוש הארץ תלויה	כיבוש הארץ, וכן לא מונה את
במצוות מינוי המלך	מלחמת כיבוש הארץ כמלחמת מצווה
הרמב"ם אינו מונה כלל את מצוות	(וא"כ לכאורה קשה קצת לומר כאן שזו

ממילא יצא שכיבוש הארץ צריך ותלוי במצוות מינוי המלך. לפיכך נראה שלדעת הרמב"ם הפסוקים שנאמרו בתורה לגבי הכיבוש, יתכן ונאמרו ליהושע כצווי זמני, אך לדורות י"ל כפי שכתב בשורש העשירי - שאין ראוי למנות ההקדמות שהם לתכלית אחת מן התכליות - שאלו אינם מצווה.

לרמב"ם - אין צורך למנות מצוות עשה בכבוש הארץ כיון שהיא באה מאיליה ממצוות המלך

עוד יש לומר, כי לרמב"ם ברור שכיון שיש צווי למנות מלך וזהו דווקא בארץ ישראל כפי שכתב בריש מלכים; וכיון שתפקידו של המלך לקבץ כל ישראל אליו ולהנהיגנו כפי שכתב במצוות עשה קעג; הרי שאין ממילא צורך למצוות כבוש הארץ כמצווה בפני עצמה, כיון שזה אתא ממילא. ועוד, כיון שמצוות שמיטין ויובלות תלויות בהתגברותנו בארץ (מצווה קמ, וקלח), ומצוות תרו"מ מדאורייתא רק בארץ שכיבש מלך או נביא מדעת רוב ישראל, א"כ ממילא המציאות במצוות חותרת לכך שרוב ישראל יהיו בארץ.

חיוב כיבוש כל הארץ מדין ד'לא ישבו בארץ'

ויותר מזה תראה שהרמב"ם כותב שהמלך נלחם בתחילה מלחמת מצווה

מצווה כללית לכל הדורות ולכן לא כתבה - ע"פ מה שכתב בשורשים שמצוות כלליות אין למנות - שאע"פ שאין למנות בכלל תרי"ג, סו"ס זו מצווה והיה לו לכתבה כמלחמת מצווה בפ"ה מהלכות מלכים אף אם לא ימנה אותה במניין המצוות) ויתכן לזה כמה אפשרויות.

אמנם למרות שנאמרו בזה דעות שונות, הפשט לענ"ד (בלא להיכנס לכל הרחבת הדעות שכבר נכתב בזה הרבה) הוא כך:

הנה הרמב"ם בעצמו כתב בסוף ההקדמה לסה"צ: "וידוע שהמלחמה וכבישת העיירות לא יהיו אלא במלך ובעצת סנהדרין גדולה וכה"ג, כמה שנאמר: 'ולפני אלעזר הכהן יעמוד'. ולכן, פרסום אלו כולם אצל רוב האנשים כל מצוות עשה או לא תעשה שתתלה בקורבנות או בעבודות או במיתת ב"ד או בסנהדרין או בנביא ומלך או במלחמת הרשות, לא אצטרך לומר בה זאת לא תתחייב אלא בפני הבית, אחר שזה מבואר לפי מה שזכרנו".

מכאן נראה, שלדברי הרמב"ם כבישת העיירות והמלחמה לא יהיו אלא במלך ובעצת סנהדרין גדולה וכה"ג. מאידך, בפ"ה מהלכות מלכים כתב הרמב"ם כי מלחמת המצווה אינה צריכה סנהדרין וכו' וזוהי רק מלחמת שבעת עממין ועמלק ועזרת ישראל מיד צר, ולא כיבוש ארץ ישראל.

והנה ע"פ כל הנ"ל, ברור שלשיטת הרמב"ם דין כיבוש הארץ והשליטה בה נובע ממצוות אחרות כמצוות מינוי המלך ודין 'לא ישבו בארצך'. וכיון שהחובה לכיבוש הארץ היא מבוא לקיום כל הנ"ל, ממילא ע"פ השורש הנ"ל אין למנותה כמצווה בפני עצמה.

והנה אפשר שלרמב"ם יש הוכחה שירושת הארץ אינה מצווה בפני עצמה אלא הקדמה למצווה אחרת. שהרי נאמר בסנהדרין: 'שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ'. ואם ירושת הארץ הייתה מצווה, מדוע לא נמנתה גם זו? ומכל מקום מבואר שלשיטת הרמב"ם יש חובה בשלטון מדיני ושליטה בארץ כוון שזה מבוא לכמה מצוות שאנו מחויבים בהם.

כיבוש אינו דווקא ע"י מלחמה אלא שליטה ורדייה

והנה השואל בשו"ת אבני נזר שהוא כ"ק האדמו"ר מקוצק פילוב, ר"ל שהמצווה היא הכיבוש, וכתב על זה בנו של האבני נזר שדבריו נסתרים מהרמב"ם בהל' תרומות שכתב שיחיד שקנה מגוי קרקע בא"י אין זה נחשב ככיבוש יחיד. וא"כ מוכח לכאורה שהכיבוש אינו כיבוש המלחמה שהרי יחיד אינו עושה מלחמה. ואכן אף שזה ברור כי הכיבוש אינו דווקא המלחמה אלא

(פ"ה ה"א) ורק לאח"כ מלחמת הרשות. ומלחמת המצווה היא מלחמת ז' עממין, עמלק ועזרת ישראל מיד צר, ואילו מלחמת הרשות היא להרחיב גבול ישראל. ואם יבוא השואל וישאל ואיזו היא מלחמה שאינה לעממין ולא לעמלק ולא עזרת ישראל מיד צר, אלא לכבוש הארץ ולא להרחיבה, איך נדון מלחמה זו, ומדוע הרמב"ם לא העמיד הדין במלחמה זו? על כן, צריך לומר שלדעת הרמב"ם כיון שיש דין 'דלא ישבו גויים בארצך' (הל' עכו"ם פ"י ה"ו, ו' עוד בשו"ת חיים שאל לחיד"א ח"ב סי' מ' אות ז' שזה בכל גוי ולא רק בשבעת עממין וכפשוט דבריו) שע"פ דין זה מחויבים לשלוט בכל הארץ באופן שלא יוכלו הגויים אף לעבור בלא רשות, וכפי שהעלה המנחת חינוך (מצווה צד אות ד) שם, שכשידינו תקיפה לאו זה קיים בכל גבולות ההבטחה אף כשאין שם יهودי ו"ארץ ישראל בחורבנה"; הרי שיש חיוב על המלך לכבוש כל גבולות ארצנו הק' (אמנם היו שרצו לומר שלרמב"ם מלחמת שבעת עממין היא כיבוש מקומותיהם ולא רק השמדתם עצמם, אמנם זה עצמו צריך הוכחה שכך שיטתו. שאף אם תאמר כן בדעות חלק מהאחרונים כמו התפארת ישראל בסוטה פ"ח מ"ז ועוד, אין זה מוכח שכך שיטת הרמב"ם, על כן נראה כי יש לזה הכרח ממקום אחר וכפי שביארנו (לעיל).

ההפרש שבין קדושה בביאת כולכם –
כיבוש, לבין קדושה שנייה שע"י חזקה

והנה הרחיב להסביר הגר"ח מבריסק שיש הפרש בין הקדושה השנייה שנעשתה בימי עזרא ע"י חזקה בלא כיבוש (פ"ו מהל' בית הבחירה הט"ז), לבין הקדושה שנוצרת ע"י ביאת כולכם שממנה תוצאות לחיוב תרו"מ ושמיטה ויובל מדאורייתא. וזה לשונו: "א"כ נמצא דירושת הארץ לעניין שמיטה ויובל ותרו"מ נשלמת ע"י שני הירושות יחד. דירושה שנייה אהני לעצם קדושת הארץ, וירושה שלישית תהני להשלים קדושתה ודין ירושה שלה בביאת כל ישראל, שהוא זה ביאת כולכם כאמור בתורה".

והנה ברור שביאת כולכם הוא דין כיבוש הרבים ושלטון מדיני כפי שסיכם את הדברים בס' הארץ ומצוותיה (לגר"א גולברג רב דק"ק כפר פינס במבוא עמ' 44): "לפי המבואר לעיל, אומנם בירושה שנייה דעזרא קדשה הארץ למצוותיה והיא קדושה לדורות, אבל בבית שני חסר תנאי חשוב להשלמת קדושה זו והיא ביאת כולכם, וביאת כולכם הוא הנקרא כיבוש רבים, וכדבריו בפ"א מהלכ' תרומות ה"ב – א"י האמורה בכל מקום היא בארצות שכבשו מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבוש רבים. כשתושלם

התוצאה של הרדייה והשלטון, בין אם ע"י מלחמה ובין אם ע"י קנייה - העיקר שבשטח הכבוש יעשה כבתוך שלו - אמנם צריך לומר שאין כאן כל סתירה לדברינו לעיל. שכן ביחיד הקונה שדה מגוי, הרי יש לו שליטה על שדהו ובוזה הוא בחינת כיבוש שעניינו שליטה. אלא שהרמב"ם ענה שאין בזה דין כיבוש יחיד, כיון שהאדמה כולה התקדשה קודם לכן מימי עזרא. ואין לזה דבר וחצי דבר עם החיוב שביארנו לעיל לשלוט באופן שלם על כל הארץ, שליטה מדינית.

צריך שלטון מדיני ובלא זה חסר מקדושת הארץ

מלבד זאת, יש לענ"ד ראייה שלרמב"ם צריך שלטון מדיני בכלל שטחי א"י גם מהלכות תרו"מ. ויש בזה נ"מ גדולה לענייני ההלכות וחלות הקדושה אף אם הרמב"ם סב"ל שקדושה שנייה קדושה גם לעת"ל.

הנה בהלכ' שמיטה ויובל (פי"ב הט"ז) כתב הרמב"ם שלעת"ל יקדשו בביאה שלישית בתי ערי חומה. לכאורה הדברים קשים כפי שהקשו האחרונים, שכיון שקדושה שנייה קדושה גם לעת"ל, מה צורך יש בקידוש שלישי לבתי ערי חומה!?

מצוות "ובו תדבק" שפרטה בהל' דעות פ"ו. וראייה לדברי הרמב"ם הללו, שכן דין זה שהכל מעלין שהוא בכתובות קי ע"ב והסמיכה לו הגמרא דברי דוד שאמר כשיצא מא"י "כי גרשוני מהסתפח בנחלת ה'", ו"כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה" וזהו בדיוק עניין הדבקות בשכינה שביאר הרמב"ם בהל' דעות בין הדבקות בחכמים או הדבקות במקום שיש בו שכינה.

עפ"י תתורץ קושיית המ"א על הרמב"ם

והנה ע"פ ביאור זה אפשר שיש לתרץ מה שהקשה במ"א (ס"ו שו"ס"ק) על דברי הרמב"ם, שעם כל מה שפסק שכיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, התיר שבות דאמירה לנכרי בקניית בתים בסוריא, אף שבגמ' מי שהתירו זאת סב"ל שכיבוש יחיד הוי כיבוש, ואילו לרמב"ם אינו כיבוש להלכה. וכתב המ"א ששמא יש לומר שיש קצת מצווה בקניית הבתים. ולכאורה צריך עיון שאם אין כאן כיבוש איזו מצווה יש בזה?!

אמנם ע"פ מה שהתבאר לעיל, שלדעת הרמב"ם מצוות הישיבה בארץ אינה מצווה עצמאית אלא מדין "ובו תדבק" בשכינה, הרי שסוריא יש בה מעלה יתירה על פני חו"ל ובמדרגתה היא גבוהה ממדרגת חו"ל אף שנמוכה ממדרגת א"י. וא"כ, אף

ב"ה הקדושה בביאת כולכם, בביאה שלישית וכדברי הרמב"ם שעתידה לחזור בירושה שלישית - זהו הכיבוש אליו הוא מתכוון בפ"ב מהל' שמיטה ויובל הט"ז".

הרי ברור מדברים אלו שיש הבדל בין החזקה שהחזיקו בימי יהושע שלא היה לזה גדר כיבוש גמור - לבין כיבוש גמור שהוא שליטה מדינית ויש לזה נפקא מינה לכלל ענייני א"י ומצוותיה, ולעצם הגדרת א"י, כפי שראינו עתה.

ממה נובע דין הכל מעלין לרמב"ם אם לא ממצוות ישיבת הארץ?

ואם תשאל: איך יתכן לומר שלרמב"ם אין מצוות ישוב הארץ כמצווה בפני עצמה, והרי אף הרמב"ם מודה בדין הכל מעלין לארץ ישראל, ואם אין מצוות ישיבת א"י מהו הכח שיכול העבד לכופף את רבו והאשה את בעלה? נראה לענ"ד שאין החיוב כאן מצד מצוות ישוב הארץ גרידא כדבר עצמאי, אלא שכפי שרואים ברמב"ם בפ"ג מהל' אישות שם מובאת הלכה זו, כי הקדים לה הרמב"ם הדין שאדם יכול לכופף אשתו שלא לישוב בין הגויים או בין הפריצים כיון שצו חכמים הרחק משכן רע. ומיד לאחר מכן ציין ההלכות דהכל מעלין. ובפשטות נראה כי הסיבה שיכול לכופף הוא את אשתו הוא משום

שאין כאן כיבוש- כל זה נ"מ לעניין מצוות התלויות בארץ אך לא לעניין ישיבת הארץ, שבזה יש חשיבות אף אם אין כיבוש. ודו"ק.

בדעת הרמב"ן

להרווחה דברי הכל רשות. ולשון הספרי: וירשת וישבת בה - בזכות שתירש תשב.

(ג) ואל תשתבש ותאמר כי המצווה הזאת היא המצווה במלחמת ז' העממין שנצטוונו לאבדם שנאמר החרם תחרימם. אין הדבר כן. שאנו נצטוונו להרוג האומות ההם בהלחמם עימנו ואם רצו להשלים נשלים ונעזבם בתנאים ידועים. אבל הארץ לא נניח אותם בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות. וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם כמאמרם הגרגשי פינה והלך לו ונתן לו הקב"ה ארץ טובה כארצם, זו אפריקי נצטוונו אנו לבוא בארץ ולכבוש הערים ולהושיב בה שבטינו. וכן אחרי הכריתנו העמים אם רצו שבטינו לעזבה ולכבוש להם ארץ ארץ שנער או אשור וזולתם אינם רשאים, שנצטוונו בכיבושה וישיבתה. ומאמרם מלחמת יהושוע לכבוש תבין כי המצווה הזו היא הכיבוש.

וכן אמרו בספרי כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם לכם יהיה, אמר להם כל המקומות שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הם שלכם. או

לשון הרמב"ן בהשמות לטהמ"צ

הרמב"ן בהשמותיו לטהמ"צ לרמב"ם מצווה ד' מונה את מצוות כיבוש הארץ וישיבתה כמצוות עשה, ומשיג על הרמב"ם שלא מנה מצוות עשה זו. וזה לשונו (להלן ציטוט של המקטעים הרלוונטים לסוגייתנו עם חלוקה לפסקאות לצורך קלות הדין):

(א) "שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל ית' לאבותינו לאברהם יצחק ויעקב ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם..."

(ב) והראייה שזו מצווה, אמרו יתעלה בעניין המרגלים עלה רש כאשר דבר ה' לך אל תירא ואל תחת... וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב: ותמרו את פי ה'. וכן ולא שמעתם. הוראה שהיא מצווה, לא יעוד והבטחה.

וזוהי שחכמים קורין אותה מלחמת מצווה. וכן אמרו בגמרא סוטה (מד ע"ב) אמר רבא מלחמת יהושוע לכבוש דברי הכל חובה. מלחמת דוד

מה שנאמר "והורשתם את הארץ וישבתם בה" - אין זה מצווה אלא יעוד והבטחה שאם תירש תשב. וכנגד זה מדבר הרמב"ן בפסקה השניה.

עוד יש לומר ע"פ מה שביארנו לעיל, שאפשר שלדעת הרמב"ם הפסוקים שנאמרו בתורה לגבי כיבוש הארץ נאמרו דווקא ליהושע כצווי זמני, וכנגד זה דיבר הרמב"ן בפסקה ד' להוכיח שהמצווה הייתה קיימת אף בימי דוד.

ועוד, שלדעת הרמב"ם מה שהצטווה יהושע במלחמותיו הוא להחרים ז' עממין וכיבוש הארץ אתא ממילא- כפי שהראנו לעיל, וכנגד זה מדבר הרמב"ן בפסקה ג'.

ועתה נבוא לביאור דברי הרמב"ן לענייננו.

מוכח שלרמב"ן המצווה היא הירושה - השלטון ולא הישיבה

בפסקה הראשונה (א) הקדים הרמב"ן לבאר מהי המצווה וכתב: "שנצטווינו לרשת הארץ אשר נתן האל ית' לאבותינו לאברהם יצחק ויעקב ולא נעזבנה ביד זולתינו מן האומות או לשממה".

היינו שהציווי הוא ההורשה, וכפי שממשיך: "והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה". וההורשה היא הכיבוש של המקום עד שיהיה

רשות הידם לכבוש חוץ לארץ עד שלא יכבשו ארץ ישראל? תלמוד לומר: וירשתם גוים גדולים ועצומים. ואח"כ כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם וכו'.

(ד) ואמרו אם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצוות נהגות שם? אמרו דוד שלא כתורה עשה. התורה אמרה משתיכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבוש חו"ל והוא לא עשה כן. הרי נצטווינו בכיבוש בכל הדורות.

(ה) ואומר אני כי המצווה שחכמים מפליגים בה והיא דירת ארץ ישראל עד שאמרו כל היוצא ממנה וגר בחו"ל יהא בעיניך כעובד ע"ז וכו' וזולת זה הפלגות גדולות הכל הוא ממצוות עשה שנצטווינו לרשת הארץ לשבת בה. אם כן היא מצוות עשה לדורות, מתחייב בה כל אחד ממנו, ואפילו בזמן הגלות, כידוע בתלמוד במקומות הרבה...

על מה בא לענות הרמב"ן בכותבו את ההשמטה

כדי להבין את הרמב"ן צריך לזכור שיש לדקדק בדבריו שלא יהיה שם דבר מיותר (ר"י קנפנטון דרכי התלמוד סי' יב), ועל כן יש קודם לפענח על מה הוא בא לענות בכותבו את ההשמטה הזו, ובקצרה נבאר זאת:

ראשית- יש לדעת כי לשיטת רש"י

מצוות דירת הארץ ליחידים – סניף במצוות
העשה של כיבוש הארץ

והנה מדברי הרמב"ן בהמשך שכתב:
"ואומר אני שהמצווה שחכמים
מפליגים בה והיא דירת ארץ
ישראל...הכל הוא ממצוות עשה
שנצטוונו לרשת הארץ לשבת בה".
ברור שיש כאן מצווה גם בישיבה
בארץ ולא רק בשלטון. אמנם לכאורה
צ"ע שאם כל עניין המצווה הוא
הישיבה מדוע רק עתה אומר זאת?
והרי לפי הו"א זו, זהו כל חידוש?
לכן משמע, שעד עתה לא כל כך
דיבר בפרוטרוט ובפירוט על מצוות
הישיבה, וזה מה שהתחדש עתה. ועל
כן נראה לבאר: שאמת הוא שיש
מצוות ישיבה בארץ, אלא שאין זה
חלק בפני עצמו אלא חלק
מהתקיימות מצוות הירושה בארץ
וכיבושה הכללי ע"י ישראל, שעניינה
שיהיה שלטון ישראל בארץ. והרי
שלטון ישראל בארץ אינו אלא כשיש
עם היושב בארץ ועושה בה כבתוך
שלו. אלא שחידש הרמב"ן שחלק
ממצוות העשה הוא גם כלפי כל יחיד
ויחיד ולא רק מצווה כוללת על
האומה שיכול אי מי לפטור עצמו
מזה. על כן כתב הרמב"ן: כי זוהי
"ממצוות העשה", ודייק שלא כתב
וזוהי מצוות העשה, אלא מתוך מצוות
העשה- כלומר סניף במצווה היוצא
ממגמתה - כיבוש ושלטון.

שלטון ישראלי שם. וזהו מה
שממשיך הרמב"ן לומר: "וזוהי מה
שחכמים קורין אותה מלחמת מצווה".
עוד הוכחה הביא הרמב"ן מלשון
הספרי: "וירשת וישבת בה- בזכות
שתירש תשב".

והנה, אין לומר לפי זה שהמצווה היא
הישיבה לחוד והכיבוש הוא אמצעי,
שהרי מהספרי לא משמע אלא
שהישיבה היא המתנה שתבוא בזכות
הציווי שהוא הירושה. וכן אין לומר
שהישיבה והירושה שוות המ, שא"כ
יש כאן כפל מילים בלא תועלת. אלא
שברור שהירושה היא הכיבוש
והשליטה שנצטוו ישראל להוריש את
הגויים מארצם עד שישלטו בארץ,
ומתוך כך יזכו גם לישוב בה בלא
מפריע.

ואמנם אין אני רוצה לומר שהכיבוש
הוא דווקא ע"י המלחמה - זה אינו,
אלא שהכיבוש הוא התוצאה של
הקניין או המלחמה וזוהי השליטה
במקום באופן מוחלט והעושה כבתוך
שלו.

והנה לגבי המילים של הרמב"ן: "או
לשממה", אפשר להבין בשני אופנים:
אחד- החיוב והמצווה להתיישב בארץ
ולגור בה. והאופן השני- שדברי
הרמב"ן באים כדי לומר שאף אם אין
שם גויים שולטים אין להשאיר את
הארץ שממה אלא יש חובה לשלוט
בה.

"נצטוונו לבוא בארץ ולכבוש הערים ולהושיב בה שבטינו". ואם עיקר המצווה היא הישיבה והכיבוש הוא רק היכי תימצי לקיום המצווה, היה צריך לומר ולהדגיש את הישיבה. ויותר מכך. שהרי הרמב"ן כותב שאם ברחו האומות מפנינו, נצטוונו לבוא ולכבוש הערים ולהושיב שבטינו. והגה בנפשך, הרי הערים ריקות, ומדוע יש צורך לכתוב שצטוונו לכבוש? אלא שברור שהעיקר הוא כיבוש והישיבה הוא חלק ממגמת השליטה בארץ.

ועוד ראייה יש לזה שעיקר המצווה היא דווקא הכיבוש והשלטון, והיא ממה שכותב הרמב"ן: "שנצטוונו בכיבושה ובישיבתה. ומאמרם מלחמת יהושע לכבוש, תבין כי המצווה הזו היא הכיבוש" - הרי שהדגיש כי המצווה היא הכיבוש. וכן בהמשך "הרי שנצטוונו בכיבוש בכל הדורות". וכיון שכך היה צריך הרמב"ן לבאר שדירת ארץ ישראל אין זה חלק עצמאי במצווה אלא חלק מתוך המצווה של הכיבוש, וזה מה שכותב "שנצטוונו בכיבושה וישיבתה", או

עוד ראיות מהפוסקים שצריך שלטון להתקיימות המצווה

שכתב: "כל עיקר הכוונה בכיבוש הוא לכיבוש במובן שליטה על המקום לגבי האפשרות ההתנחלות מבלי שים לב לגבי השלטון המדיני על המקום" - הדבר לכאורה לא יהיה ברור, שהרי עולי בבל הייתה רשות אחרים עליהם וקניינם לא היה אלא בחזקה - כדבריו, ולפי דברי הגר"ש גם חזקה זו אפשר לראותה ככיבוש מבחינת ההתנחלות במקום, א"כ אדרבה מדוע אין מצווה כוללת בגלות החל הזה? הרי יכולים לכבוש כפי שכבשו בימי עזרא!

ראייה מבעל הכו"פ

ראייה נוספת נראה לומר מבעל הכפתור ופרח שכן כתב בפ"י כך:

ראייה מהרשב"ש שהכיבוש הוא העיקר ודע שגם הרשב"ש הבין כך בדברי הרמב"ן, שכן בסי' ב- לאחר שהסביר שזקנו הרמב"ן קבע שהיא מצוות עשה גם בזמן הזה, כתב: "ואולם אינה מצווה כוללת לכל ישראל בגלות החל הזה אבל היא נמנעת כלל". והנה לו יצויר שעיקר המצווה היא הישיבה, והכיבוש אינו אלא היכי תימצי לישיבת הארץ, מהו שכותב: "שאינה מצווה כוללת לכל ישראל", הרי כל ישראל יכולים לעלות כאנשים פרטיים ומה מונע זאת מהם! ואם היה זה כדברי הגר"ש ש"ישראל יצ"ל (שאיני אלא כדן לפניו בקרקע ומתוך שתורה היא ולמודו אנו צריכים) בארץ חמדה,

שבכיבוש הארץ. ואם היה החיוב בכיבוש רק לעצם האפשרות לשבת וא"צ לתפיסה מדינית, מה זה שנאמר כאן: "היה יכול עזרא להניח הכל ולא היו נענשים", הרי אדרבה כיון שיכל להתיישב בכל מרחבי ארצנו - אם הישיבה היא קיום המצווה- היה מחויב בה! אלא ברור שאין זה כך ויש לחלק בין כיבוש לעניין חיוב תרו"מ - שלזה צריך חזקה ובעלות פרטית על הקרקע ולא יותר - לבין התקיימות כל החיוב והמצווה דכיבוש הארץ, שלזה צריך שליטה מדינית על כל מרחבי ארצנו.

"ועוד עזרא לא נצטווה בכיבוש מקום פלוני ויניח מקום פלוני, שלא בא עמו לא מלך ולא אורים ותומים ולא כל ישראל אלא מקצתם, שמבני הגולה נשארו אחריו בבבל אלא הבחירה הייתה אליו ולסיעתו לכבוש ולקדש זה ולהניח זה.... ושמא גם הכל היו יכולים להניח אם היו רוצים ולא היו נענשים".

הרי לנו מדברי הכו"פ שהכיבוש שהיה אצל עזרא היה שייך דווקא לעניין חיוב תרו"מ כפי שכותב: 'שלא בא עמו לא מלך' וכו' שזהו הכיבוש האמיתי לעניין המצווה הכוללת

ראייה מהירושלמי וכמה מהראשונים שהכיבוש הוא העיקר

הרמב"ם שכן יש לחלק בין מלחמת רשות למצווה שבה אפשר להתחיל אף לכתחילה בשבת, ושכן מופיע מפורשות בירושלמי. וכן כתב על דברי הרמב"ם בסדר המשנה, ובחווות יאיר קצה' העיר שכן משמע מרש"י בפי' לחומש. כמו כן תמצא שהריב"ש בסי' קא' כתב שכן יש לחלק אף בגמרא דידן בין מלחמת הרשות למצווה, וכן פוסק הטור (בסי' רמט) והלבוש (סי' רמח סע' ד ועי' מה שהביא בהל' מדינה ח"ב שער י').

ועתה נראה: אם לכל אלו הראשונים וכן לירושלמי היה שווה דין כיבוש ארץ ישראל לדין ישיבתה וזו הייתה

עוד נראה לענ"ד שיש ראייה גדולה בנידון דידן שהכיבוש והשלטון הוא העיקר. שהנה בגמ' גיטין (ח ע"ב) וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח (סי' שו סע' יא), שמתרת אמירה לנכרי כדי לקנות שדה ובית בשבת בארץ ישראל. והנה הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ב הל' כה) כתב שאין צרין על עיירות נכרים אלא אם התחילו ג' ימים קודם השבת. אמנם בהל' מלכים (פ"ו יא') הייתה הגרסא בכתביו שאפשר להתחיל אף בשבת עצמה. וכבר עמד על כך הכ"מ וכתב שיש לשנות הגרסא בהל' מלכים כגירסא בשבת. והנה הלח"מ בהל' שבת כתב שאין לשנות גרסת

לחשוב שמותר לחלל שבת קודש בשביל א"י, בלא אותה הגבלה שלמדנו מפי חז"ל שרק לעניין אמירה לנכרי שהיא שבות לא גזרו רבנן על הקונה בית בא"י, ואומר לנכרי וכותבין לו אונו אפי' בשבת... ובאמת כן הוא מבואר להדיא בירושלמי מו"ק פ"ב ה"ד, ואע"ג דמסיים שם בירושלמי בטעם הדבר, שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, ופי' הקרבן עדה שם כלומר שמצינו שמלחמת מצוה דוחה את השבת, וילפינן לה מיריחו בירושלמי פ"ק דשבת ה"ח, ואין למדין עניין של חילול שבת משום קניין בא"י כ"א לגבי שבות שחכמים בכל מקום העמידו דבריהם במקום מצווה... וכאן גבי ישוב א"י לא גזרו מתוך שראו שהתורה התירה חילול שבת גבי מלחמת מצווה של כיבוש א"י."

הרי שמרן הרב זצ"ל מבאר שהמקור למצווה לישב בארץ הוא מלחמת המצווה וא"כ הרי שעיקר המצווה הוא הכיבוש, וכפי שבואר לעיל.

ראייה מדברי הרשב"א בתשובות

עוד ראייה יש לענ"ד מדברי הרשב"א בשו"ת (ח"א סי' רמח) שכתב: "השבות הזו דרבנן פעמים מקילים בו במקום מצווה מועטת כגון לקנות קרקע בא"י, שמעלה בערכאות וכותב בשבת

המצווה, מדוע לא התירו קניית השדה אף במלאכה דאורייתא כדרך שהתירו להתחיל מלחמת המצווה בשבת?! (ואין לומר שמיירי כאן רק בעזרת ישראל מיד צר כפי שכתב מפורש הריב"ש, ועוד שזה אין צריך לומר שהרי זה כלול בדין פיקוח נפש שדוחה שבת) על כן בפשטות נראה שדין כיבוש הארץ הוא העיקר, היינו ליצור שליטה בארץ, ולכן זה הותר אף במלאכה דאורייתא בשבת, מה שאין כן במצוות הישיבה שהיא רק גמר ומילוי המצווה בכיבוש הארץ, ואין המושג מצוות כיבוש הארץ שווה עם ישיבתה. ובוודאי שאין לומר שכל עניין הכיבוש אינו אלא היכי תמצי בשביל ליישב בה, שכן לא יתכן שיכשירו את אמצעי המצווה ואת התכלית עצמה לא יתירו. (ומכאן תשובה למי שקבעו שכיבוש הארץ אינה אלא מכשירי מצווה לצורך הישיבה, וכן אין להשוות דין כיבוש הארץ לדין עליה לארץ שקבעה הרשב"ש בסי' ב' כמכשירי מצווה כוון שזה מיירי באדם פרטי וכבר הראנו את החילוק שבין כיבוש הרבים להחזקת המקום ע"י יחידים אפילו יהיו רבים כבימי עזרא)

כך ממש מהלכים דברי מרן הרב זצ"ל

ולענ"ד אלו ממש דברי מרן הרב זצ"ל במשפט כהן (סי' קמו) וזה לשונו: "מכתבו היקר הגיעני, ונפלאתי מאוד איך באו הדברים לידי שגיאה כזו

ישראל, אמנם במלחמת הכיבוש והמצווה בוודאי שמחויב להיכנס במלחמה ובכיבוש הארץ אף במקום סכנה. וכבר ידוע מה שכתב בעל המנחת חינוך על מצוות מחיית עמלק שהתורה לא תסמוך על הנס ומגדרי המצווה להיכנס בסכנה. והנה שווה בנפשך: הרי גם המלחמה וגם העלייה לארץ אינם אלא הכנה לדבר אחר, והוא ישיבת א"י ע"י העולה היחיד מחד, ושלטון כלל ישראל בארץ בעקבות המלחמה מאידך, ובזה הרי שהם שווים. והנה אם היה העיקר ישיבת הארץ או שאפילו היה עניין הישיבה שווה למצוות שלטון ישראל בארץ וכיבושה, כיצד זה שבמלחמת המצווה מצווה האדם להיכנס בסכנה ובעלייה לארץ לא?! אין לנו אלא לומר שאין הדברים כן, אלא העיקר הוא הכיבוש ומזה נמשך החיוב לכל יחיד לגור בארץ.

ראייה מחיוב כיבוש א"י טרם שיכבוש חו"ל
משא"כ בדירה

הנה הרמב"ם כתב בהל' מלכים (פ"ה ה"א) שאין המלך נלחם אלא מלחמת מצווה תחילה, ורק אח"כ יכול להלחם מלחמות הרשות שהם להרחיב גבול ישראל. (וראה מה שהרחבנו בביאורו לעיל) הרי שאין למלך לכבוש חו"ל טרם שיגמור כיבוש א"י. ומקורו בספרי ס"פ עקב: "וירשתם גוים גדולים

משום ישוב א"י". והנה מה שקרא לזה מצווה מועטת צע"ג, שהרי לא התירו שבות אלא בעניין ישוב הארץ ואיך יקרא לזה מצווה מועטת?!

אלא נ"ל בפשטות, שהוא כנגד עיקר המצווה שהיא הכיבוש דרבים, שבזה מתקיימת המצווה עד גמרה - כשיש שלטון ישראלי גמור בארץ. ובדרך השערה נראה שהרשב"א תלמיד הרמב"ן נקט לשון רבו בהשמטת המצווה ד' שכתב שדירת הארץ היא "ממצוות העשה", היינו חלק מתוך המצווה ונובע ממנה ולא גומרה של מצווה.

ראייה מחובת מסירת הנפש במלחמת
הכיבוש

ראייה נוספת נראה ממה שיש חלוקה בפוסקים בין חיוב מסירת הנפש בעליה לארץ לבין כיבוש המלחמה. שהנה כתב בשו"ת מעיל צדקה (סי' כו) הביאו בפתחי תשובה על אה"ע (סי' עה), שאע"פ שיש מצווה בזמננו לעלות לארץ והלכה כרמב"ן, וכן דין ד"הכל מעליך", כל זה הוא היכא דאין סכנה גלויה, שאז א"א לכופף לעלות. וכן הביא שם בתשובת הר"מ מרוטנבורג (סי' רג) שאף אם נדר לעלות לא"י יש לו התרה אחרי שאשתו הרה ויש סכנה להוליכה עוברה וכו'. וכן בחוות יאיר (סי' רי). והנה כל זה דווקא בעולה לארץ

עולי מצרים, ואפילו היום אם תהיה עיר אחת בא"י מיוחדת לדירת ישראל והשדות מיוחדות לישראל ולא יהיה עליהן אימת גוי שיוכל לגרשם ממנה, זוהי קדושתה וחייב במעשר מדאורייתא".

והנה בשו"ת **ציץ אליעזר** (ח"י סי' א) הביא מה שהקשו האחרונים על כך (כגון בעל הכלי המדה) שמדוע יהיה שינוי, והרי קדושה שנייה קדשה לעתיד לבוא מימי עזרא וכן פסק הטור בעצמו בסי' שלא! ודחה שם הציץ אליעזר מה שרצה אי מי לומר שזה כיון שכבשו את העיר הנ"ל בכיבוש מלחמה, והעלה דאין להעמיס דברים אלו בטור עי"ש. ומ"מ מסיים דבריו כך: "המעין בטור שם רואה בעליל כי הלכה זו קשורה עם ההלכה שכתב בסעיף שלפני זה ושם כתוב בלשון זה: 'בבית שני לא נהג מעשרות אלא מדרבנן... כיון שאין כל יושביה עליה ואין נוהג יובל... ולענין מעשר תלאו הכתוב בארצך המיוחדת לך... הרי נלמד בהדיא שהטור לא סב"ל לחלק בין כיבוש לבין חזקה, וגם אם האחזות באה ע"י חזקה הבאה מנתינת רשות ג"כ מביאה בכנפיה חיוב תרו"מ מהתורה, שהרי כתב כשנתיישבו והחזיקו בה בימי עזרא... וטעמו של הטור בזה הוא כמפורט בדבריו מפני שלענין מעשרות הדבר תלוי בארצך המיוחדת

ועצומים מכם ואח"כ כל המקום אשר תדרוך וכו'. משתכבשו א"י תהיו רשאים לכבוש חו"ל. דוד עשה שלא כתורה וכו'".

אמנם בנוגע לדירת וישיבת היחידים כתב הרמב"ם (שם ה"ז): "ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים". ועוד תראה שכן כתבו כמה מהפוסקים ראה לדוגמא בשו"ת ר"ח כהן (דף קיא ע"א- מובא בא"י בספרות התשובות לר"י שפצינסקי): "אין חיוב על אדם לקיים כל מצוות עשה, רק אסור שיבטל. והיכן מצינו שיתחייב כל אדם לדור בארץ ישראל כי היכי שיקיים מצוות התלויות בארץ. והא ראיא דראובן וגד וחצי שבט המנשה נטלו חלקם בחו"ל, וזה היה ע"פ משה".

א"כ מבואר, שיש חילוק בין מצוות הדירה בארץ לבין מצוות הכיבוש. ונראה שזה מפני מה שאמרנו שהעיקר הוא הכיבוש וכעושה כבתוך שלו, וזה דווקא ע"י שלטון מדיני ובזה יש מצווה חיובית ואינו יכול לשכון בחו"ל. ואם היה עיקר המצווה הישיבה איך יתכן שזה יהיה מותר בחו"ל, והכיבוש לא!?

ראייה מהטור בהל' ארץ ישראל

בהל' ארץ ישראל המיוחסים לטור כתב (בהל' חלה סעי' י): "ולפי דעתי לא בעי קידוש מקום מכל מה שכבשו

לכאורה דאין צריך לקרוע. ואפשר דכל שהן בידי גויים אע"פ שיש בהן ישוב - בחורבנן מקרי, וכן עיקר."

וצריך לדעת שאין כוונת הב"י שכשזה בידי גויים הכוונה שהם יושבים שם, אלא כוונתו שאפילו שיש שם ישוב ישראל אלא שנשלט ע"י גויים, וזוהי כוונתו בכל הדיון. וכן הוכיח הב"ח: "ופשוט הוא דהאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר היינו אפילו יש שם ישוב, כל שיד האומות שולטת עליו בחורבנן מיקרי, דהא מצפה שקרעו עליה היה שם ישוב עם רב מהיהודים וכשדים אנשי המלחמה דעדיין לא ידעו הם שנהרג גדליה ואת כל היהודים אשר היו איתו במצפה, ואע"פ קרעו בגדיהם מפני שהייתה נכבשת תחת יד מלך בבל".

וכן נפסק **במשנ"ב** שם ס"ק ב' **ובכה"ח** ס"ק ד' וכן שאר האחרונים.

הנה א"כ שהחורבן שהוא הפך היישוב, אינו אלא כשיש שליטת גויים במקום אפילו אם ישראל יושבים שם, דעדיין לא נקרא זה ישוב גמור, ועדיין הוא החורבן. ודון מינה לענייננו, שכל שאין שלטון יהודי אין זה בכלל מצוות ישוב (הפך החורבן) הארץ באופן גמור.

לך, ולכן מקרי ארצך כל שאין מימשל זרים עליה...וא"כ דון מינה גם על הסעיף שלאחריו...כשמדבר על שטח שכבשו עולי מצרים שג"כ כוונתו וטעמו כאמור שכל שתהיה בשטח הזה עיר אחת מיוחדת לדירת ישראל, באין הפרש אם ע"י חזקה או כיבוש באופן שלא יהא עליהם אימת גוי, מקרי זה ארצך המיוחדת לך... וזה שלא מספיק יחיד אלא מצריך עיר שלימה צריכים לומר מפני שאזי כשציבור שלם יש להם בעלות על שטח רק אז ניכר הארצך".

הנה מדברי הציץ אליעזר בביאור דברי הטור, מפורש כי עניין השלטון המדיני אינו שווה להתיישבות גרידא, וכיון שכך יש צורך להשלמת גדרי קדושת א"י בכיבוש מדיני.

דאייה מחיוב הקריעה על הרואה ערי יהודה בחורבן

הגמרא במו"ק (כו ע"א) פסקה דהרואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר וקורע. וכן נפסק להלכה באו"ח (סי' תקסא). והנה **מין הב"י** כתב לגבי זה כך: "והאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל, אבל אם יש בהן ישוב אע"פ שהן בידי גויים היה נראה

ראייה מלשונות הפוסקים

הרצ"ה מלובלין

"מצוות ישיבת ארץ ישראל נראה לי עיקר כהמגלת אסתר.... וגם אין נקרא ישוב אלא בישיבה בשלוה...והיינו שהם אדוני הארץ" (דברי סופרים אות יד).

הנצי"ב

"ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ. אפילו כבר נמכרה לעובד כוכבים מצוה לגאול אותה שלא תהא נעבדת בשביעית. ולא כמו שאם נמכרה לישראל. שאין השדה בשעבוד ביד הקונה יותר מביד המוכר. ומש"ה אין מצות גאולה אלא ביד הקרובים אבל גאולת הארץ מיד הקונה העובד כוכבים העובד בה בשביעית מצוה לגאולה. והרי אפילו בזה"ז אי' בגיטין ד"ח ב' דמשום ישוב אי' מצוה לגאול שדה מעובד כוכבים. מכש"כ בעת ישוב אי' בידם מצוה לגאולה מיד העובד כוכבים שלא יעבוד בה בשביעית. וכתוב ובכל ארץ אחוזתכם שאין בזה מצוה אלא בשעה שכל הארץ ביד ישראל אלא שנמכר לעובד כוכבים איזה אחוזה ויעבוד בשביעית. משא"כ אם כל אי' ביד עובדי כוכבים וא"א לגאול כולה אין מצוה לגאול איזה מקום". (העמק דבר על ויקרא כה, כד. הרי שלנצי"ב אין מצוות גאולת הארץ

הנה יש כמה ראיות שכן סברו גם הפוסקים. ועתה אביא מדבריהם להוכיח דברנו שהעיקר הוא הכיבוש והשלטון המדיני ולא הישיבה:

שו"ת ישועות מלכו

"אמנם גם לפי דעת הרמב"ן שחשב זאת למצוות עשה מ"מ בעיקר המצוה אינו אלא הירושה והישיבה כאדם העושה בתוך שלו לכבוש אי' שתהא תחת ירושתינו לא על ביאה ריקנית של עתה. וכבר המשילו האחרונים למ"ע של אכילת מצה כי עיקר המצוה היא האכילה ולקיחת החיטים לשם מצה והלישה והאפיה אינם גמר מצווה. ומ"מ בוודאי מצוה גדולה היא. וע"ז נאמר גומל לאיש חסד כמפעלו. גם על פעולה של מצוה מקבל שכר... ואין ספק שהיא מצוה גדולה כי הקיבוץ הוא אתחלתא דגאולה" (ח"ו"ד סי' סו. ולענ"ד כוונתו שהקיבוץ של האנשים שיתיישבו כ"א בפני עצמו, הוא תחילת גאולת הארץ לכיבוש הרבים שיבוא אח"כ, כפי שאכן קרה בפועל שהישוב שטרם מלחמת העצמאות הוא זה שהוביל להקמת המדינה. וזהו הלשון גאולה מול גלות שהגלות היא מן הארץ והגאולה היא גאולת הארץ וסובבו זה שגרת הלשון לשאר ענייני הקץ).

המצווה ועיקר תכליתה הוא לכבשה מידי הגוים וזה דבר שאינו מסור בידינו לגמרי ותלוי בגרמים חיצוניים וה"ז דומה למש"כ בתשובות הרשב"א ח"א סי' יח שאין מברכים על מצוות הצדקה וכיו"ב שאינה תלויה כולה בדעתו אלא בדעת האחרים" (הובא ע"י הרי"ל מימון בסיני כרך ה, הביא הרי"ז שציפנסקי שם עמ' צ הערה 6).

משום ישוב הארץ באופן פרטי אלא רק בזמן שלטון האומה)

מרו הראי"ה קוק זצ"ל

"הרב רי"ל מימון דן בשאלה למה אין מברכים על מצוות ישיבת א"י ומביא דברי הגראי"ה קוק שלכן אין מברכים ע"ז שאין הישיבה בא"י אלא התחלת

החשיבות של שלטון ישראלי בארה"ק מבחינה רוחנית

התחילו לקבל מלכות בני ישראל. וזה הרמז וחמושים עלו בני"י - מזוינים. כלומר שידעו שכל היציאה לחירות כדי להיות עוסק במלחמות ה'".

והנה צריך לדעת כי החשיבות של החירות המדינית בישיבת הארץ יש בה מעלה רוחנית מצד האמת. וכמה פנים לזה:

ע"י השלטון בארץ ניזונים ישירות מהשכינה הק'

הנה למדונו רבותינו המקובלים (ע"פ שיטת דברי הרמ"ק בפרדס, אמנם בדברי האר"י ז"ל צ"ע יותר ואין הפנאי מרשה להאריך) ובהם החסד לאברהם כי השכינה שורה מעל פתחה של ארץ ישראל בלא שום מסך (מעין ג - נהר ב): "והנה כשירדה שכינה לישראל בסוד המשכן, ונתחזקה אותה הקליפה בדיניה וסתמה המעבר בחוזק תוקף עוונות הדורות הקודמים... ולזה עמד זכות הקדמונים ורחמיו של הקדוש ברוך הוא וזכות אבותינו הקדושים, ונפתח הפתח ונשברו הקליפות כולם ונעשה שם פרצה ופתח שתעבור הקדושה דרך החיצונים ותאיר

גילוי כוחם הרוחני של ישראל רק בחירותם מעול זדים

וכך לשון השפת אמת (בשלה תרמ"ד): "במדרש שלחין פרדס רימונים וכו' ע"ש. העניין הוא כי כל זמן שהיו בני ישראל בגלות לא יכלו להוציא מכח אל הפועל הקדושה והחיות ואלוקות שהיה טמון בהם, ולכן גם לא הכיר בזה מרע"ה ואמר באיזו זכות וכו'. והשיבו הקב"ה בהוציאן כו' תעבדון כו' פירוש שתיכף כשיצאו לחירות יתגלה כוחן של ישראל. ובני ישראל נבראו להיות צבאות ה' ולפרסם כבודו בעולם. רק בהיותן כפויין תחת יד מלכות בשר ודם אינם יכולים לקבל מלכות שמים, כדאיתא בזוה"ר פרשת בהר. ולכן כשיצאו מתחת ידם

את עולם האופנים וצמצם מלכות עולם האופנים בתוך החלון כדי שלא יסגר עוד, ולעולם פתח זה לא יסתם אלא דוקא בעת החרבן שניתן רשות אל החיצונים ליכנס לארץ להחריב בית המקדש כנזכר".

וכן השרישנו בעל נפש החיים (שם שער א - פרק ד) כי החורבן אינו פעולה פיזית גרידא אלא תוצאה לחורבן רוחני שתוצאותיו מתגלמות למטה:

"וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו. כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעול' אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו. שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע. לא אתאבידו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו. שכל א' עולה שפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעלמות וצחצחות האורות העליונים. ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחיל ורעה. בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל ח"ו. הרבה יותר ממה שהחריב נ"נ וטיטוס. כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיה' שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח

לישראל ותשרה עליהם בלי שום לבוש חיצוני כלל ומסך מבדיל כלל מאלו החיצונים:

ופרצה זו נפרצה אז במדבר נוכח מושב בני ישראל והלכה עמהם על ראשם עד שעמדה כנגד כל ארץ ישראל ד' מאות פרסה, והוא מתחלת גבול ארץ ישראל עד קצהו מצד אחד נקרא גבילו'ן ומצד השני נקרא מגדו'ן, ומאלו התחומין כל מה שבין גבלו'ן ועד מגדו'ן אין שום קליפה ומחיצה כלל בין פתח היכל לבנת הספיר לארץ ישראל הקדושה הזאת, אלא אותו האויר ירד מיד ומאיר בלי התלבשות כלל בד' קליפות שהם סוד הכתרים החיצונים, ומצד בחינה זו נאמר שארץ ישראל קדושה ואויר ארץ ישראל קדוש משא"כ ארץ העמים שעפרה טמא ואוירה טמא, והנכנס אליה קרוב מאד להכשל".

עוד ביאר הרב חס"ל (שם נהר ג) כי בחורבן בית ראשון נכנסו החיצונים ושלטו בארץ וזו סיבת חורבנו:

"וכשרבו הפריצים בבית המקדש ראשון מהבל מדברי לשון הרע ורכילות וניבלות הפה גרם העון ונתגשם אותו הבל ונתעבה ונעשה דמות ענן עבה, והתחיל להסגיר מעט מעט סביבות שפתי החלון עד שביום ט' באב נסגר כולו ונפסק השפע ונחרב הבית. ותכף ומיד לאחר שנחרב הבית הקב"ה פתח את החלון והוריד

שבהם תתלבש ההשגחה להנהיגם, וביום הנועד לדון כל העולם יתועדו כולם ויושגחו על צד ההשגחה הכוללת, וינתן בהם כדי צורך כל אחד ואחד, כאמרו ויבאו בני האלהים וגו', וכתוב ועל המדינות בו יאמר וגו', והמדינות הם הם השרים, כי העולם הגשמי נחלק אליהם, והשר פועל כל השנה כפי השפע הנחלק אליו, וניצוץ ההשגחה מתלבשת בו כי לא בידו טובו:

אמנם ישראל בזה אינם שוים עם שום אומה ולשון, אחר אשר נבחר אברהם לחלקו יתברך וכל זרעו הקדושים, והם מסורים תחת פתח היכל לבנת הספיר שהיא השגחה הפרטית לעולם, שכל השגחת הקדוש ברוך הוא נקשרת עם ישראל בארץ ישראל שהיא נגדית לפתח היכל לבנת הספיר, כאמרו והיה עיני ולבי שם כל הימים. ובהיותם בארץ ישראל הרי הם נקשרים עם ההשגחה הנזכרת בלתי נחלקת לחלקים כלל בענין שאינם תחת השר ולא שלית. אמנם בהיות ישראל גולים בעת הזאת לבין האומות והשרים, הנה עיקר השכינה בארץ ישראל ועיקר השגחה בה, שמעולם לא זזה השכינה מכותל מערבי, אמנם ניצוצות שכינה מתלבשת עם ישראל בתוך השר שישראל נתונים תחת ידו, כאמרו ואני בתוך הגולה, ממש ירדה שכינה

גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון. ועי"כ היה להם כח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה כמו שארז"ל (אי"כ רבתי) קמחא טחינא טחינת. הרי כי עונותינו החריבו נוח מעלה עולמות עליונים הקדושים. והמה החריבו רק נוח מטה, וזהו שהתפלל דוד המע"ה יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות. ביקש שיחשב לו כאלו למעלה בשמי מרומים הרס. אבל באמת לא נגעו שם מעשיו כלל כנ"ל".

והנה בזמן שישראל בחו"ל הרי הם ניזונים דרך השכינה המלובשת בשרים החיצונים. כן ביאר בחסד לאברהם (מעין ד - נהר מז) על הדרים בחו"ל:

"הענין כי השגחת האל יתברך נמשכת עד הכסא הכבוד ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, והיינו בעוד שאין השכינה מתלבשת בהם, אמנם כשהשכינה היא מתלבשת בהם אז ארבעתם יחד חיה א' בסוד הקשר והייחוד, וכל עצם ההשגחה אחת, ונמשך יחוד הקשר הזה וההשגחה הזאת המיוחדת עד היכל לבנת הספיר, כי עד שם מגיע ההשגחה, ומפתח היכל לבנת הספיר שאין לו אלא פתח א' תתחלק ההשגחה לעשרים, ע' חלקים, להם צינורות,

לעבדות ה' יותר משאר ארצות אך אם מטוהרה מקליפות, אבל אם הקליפות חונים שם אזי הם עושים מסך ומבדיל חלילה וצריך האדם לגרש את הקליפות ההם ולקדש המקום ההוא על ידי עסק התורה והמצות ובזה ממשיך קדושה העליונה אל המקום ההוא ונתבטל בזה המסך ומבדיל מכל וכל. ומאיזה כח הם באים הקליפות? מכח שרי האומות שלמעלה. אך לגרש הקליפות ולהסיר המסך ומבדיל להמשיך הקדושה העליונה אל המקום ההוא אינה ביכולת כל אדם, ולזה צריך להיות איש תבונות רב וחכם גדול לידע באיזה כח לגרש הקליפות ולהמשיך קדושה העליונה אל המקום, ואיש אשר בכוחו זאת והוא מגרש הקליפות ומבטל המסכים ומבדילים שעשו ממילא הוא מכניע גם השר שלהם. והנה עד שלא באו ישראל לארץ היו שם השבעה אומות אשר על ידי מעשיהם היו חונים שם הקליפות ובזה היה מסך ומבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים, והיו ישראל צריכים לגרש הקליפות מן הארץ ולקדש את הארץ בקדושה העליונה, והיו ישראל צריכים לחלק את הארץ וכל אחד ואחד היה מגרש הקליפות הקשות לפי ערכו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, איש אשר הוא חכם ונבון וצדיק גדול היה מגרש הקליפות

עמהם, ונטתה פתח היכל לבנת הספיר להתלבש כל כח ההשגחה בשר כשדים, וכן למדי, ולכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם, ולזה ישראל העומדים בח"ל עובדי ע"ז בטוהרה הם, שהם משפיעים לשר ההוא שהם מתפללים על הברכה, ואין ספק שלא יושפע אליה שפע אלא על ידי השר ההוא אשר הם תחת ידו, ולכן נצטוו והתפללו אל שלום העיר, כי בשלומה יהיה לכם שלום, וכן אמר דוד כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת י"י וגו', אחר שגמר בלבו לצאת חוצה לארץ והוכרח לייחד ולהיותו משפיע על כרחו יהיה על ידי השר החיצוני, והיינו עבודת אלהים אחרים".

והנה נראה כי בעת שיש שליטת זרים על ארץ ישראל הרי זה מורה גם על שליטת השרים הזרים הרוחניים, שהרי זהו עת החורבן כפי שהורנו רז"ל שערי יהודה בחורבן היינו בעת שליטת זרים עליהם, אף אם הם מיושבים בישראל (הב"י או"ח תקסא), והרי כבר כתב בעל החס"ל כי בעת החורבן זהו עת שליטת הזרים וכניסת הקלי' לארץ כנז"ל.

וכן נראה כי על פי זה באו דבריו של המאור ושמש בפרשת מסעי ד"ה וידבר:

"... ונראה בזה דהנה אורא דארץ ישראל מחכים וטוב הוא מאד

לְרִשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לְכֶם ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם".

ע"פ הגר"א כן גאולתם של ישראל

בספר "קול התור" פ"א כותב כי גאולתן של ישראל באתחלתא דגאולה של ימינו היא בשני האופנים - כיבוש וחזקה. וז"ל: "חזקה וכיבוש בקץ המגולה. אתחלתא דגאולה צריכין להיות בשתי הטוריות. בטוריא דעזרא ונחמיה ובטוריא דיהושע. על הפסוק וירשתם אותה וישבתם בה, אומר רבינו הגר"א (אדרת אליהו דברים יא) בזכות שתרשו אותה תשבו בה, ובמה תרשוה בחזקה. וחזקה היינו בניין ונטיעה כדין חזקת קרקע בכללות וזאת בטוריא דעזרא ונחמיה. ולעת הצורך גם בחזקה (החית בקמץ) וזאת בטוריא דיהושע. ...וכלל גדול עפ"י רבנו שכל הפעולות בדרכי האתחלתא צריכות להיות כמו בימי עזרא ונחמיה כמו בימי כורש. ורבנו כותב מפורש שקיבוץ גלויות תלוי בזכות קיום המצוות התלויות בארץ. והכוונה השניה תירשוה בחזקה שבדברי רבנו (הח"ת בקמץ כדלעיל) היא למאן דאמר ע"פ הפס' ושבו בעריכם אשר תפסתם. הרי שמדברי הגר"א מוכן כי תפיסת הארץ בעת גאולתנו צריכה להיות ע"פ שני האופנים גם יחד - כיבוש היינו מדינה, וחזקה -

היותר קשות, ואיש אשר אין חכמת אלקים בקרבו כל כך היה מגרש הקליפות שאינם כל כך קשות. ומי יתבונן מי הוא הגדול ומי הוא הקטן, לכך צוה הקב"ה לחלק את הארץ בגורל והגורל היה צוח ומודיע מי הוא הגדול ואיזה חלק יתנו לו".

ואמנם צ"ל כי כדברי החסד לאברהם אף בעת הגלות עיקר השכינה בארץ ישראל שלא זזה מהכותל המערבי, ונראה כי לכן חשובה כל כך חלק הברכה שלמדו חז"ל בתו"כ מהפסוק 'ושממו עליה אויביכם' (ויקרא כו), שמזמן הגלות לא הייתה שליטה ממשית בארץ לאומה אחרת, וממילא לא הייתה השכינה מלובשת בשרים חיצונים בהיותה בארץ, וא"כ כדברי החס"ל עדיין שליטת השכינה בארץ, אמנם במידה מועטה מזמן הישוב כמובן, ומזה היה הערך למתיישבים בארץ גם בזמן הגלות. אמנם יצא שכאשר שולטת אומה זרה בארץ באופן ממש, הרי שגם השכינה וההשגחה תהיה מלובשת בשר החיצוני המופקד על האומה - ומזה החשיבות הגדולה לשליטת ישראל באופן מדיני בכל מרחבי הארץ, שכאשר לא עשו כן ולא כבשו את כל הארץ גער בהם יהושע עבד ה' (יהושע יח, א): "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אָנָּה אַתֶּם מִתְרַפֵּים לְבֹא

התיישבות. וככל אשר דיברנו עד כה. הגר"א לאחוז בזה וגם מזה אל תנח וכך הוא מתאים דווקא לתלמידי ידך.

סיכום

1. בדעת הרמב"ם -

- א. בדעת הרמב"ם אפשר לומר שיש חובה בשלטון מדיני ושליטה בארץ כמבוא מחויב למצוות אחרות - מצוות מינוי המלך ודין 'לא יעברו בארץ'.
- ב. מהרמב"ם בהל' תרומות מוכח שהכיבוש אינו דווקא ע"י מלחמה אלא במשמעות של שלטון ורדייה בין ע"י מלחמה ובין באופן אחר.
- ג. יש ראייה מהל' תרומות שאף לרמב"ם צריך שלטון מדיני ובלא זה חסר מקדושת הארץ.
- ד. צריך לומר שלרמב"ם דין "הכל מעלין" לא נובע מחיוב ישיבת א"י גרידא, אלא ממצוות "ובו תדבק" - שמצווה להדבק בשכינה.

2. בדעת הרמב"ן -

- בדעת הרמב"ן נ"ל שהעיקר במצווה הוא הכיבוש והשליטה בארץ, והישיבה בה היא חלק ממגמה זו וסניף היוצא ממגמת המצווה.

3. ראיות מהפוסקים שצריך שלטון לקיום המצווה -

- א. יש ראייה מהרשב"ש והכפתור ופרח שעיקר המצווה הוא הכיבוש.
- ב. יש ראייה מהירושלמי ועוד פוסקים שהתירו תחילת מלחמת מצוות הכיבוש בשבת ואילו קניית שדה ע"י נכרי לצורך ישיבה, אסורה אלא ע"י אמירה לנכרי בשבות דרבנן.
- ג. עוד ראייה יש מהרשב"א שקרא לקניית שדה מנכרי מצווה מועטת, ומכאן שהעיקר הוא הכיבוש ולא הירושה.
- ד. עוד ראייה ממה שחייבו מסירות נפש בכיבוש המלחמה ופטרו עליה לארץ לשם ישוב בה במקרה סכנה.
- ה. עוד ראייה ממה שיש חובת כיבוש א"י קודם שיכבוש חו"ל ואילו לעניין ישיבה בחו"ל יכול לשבת בכל מקום שירצה ולא רק בא"י (אא"כ עלה כבר לארץ).
- ו. עוד ראייה מלשון הטור בהל' א"י.

- ז. עוד ראייה מחיוב הקריעה על ערי יהודה בחורבן שנחשבים בחורבן אם אין שלטון יהודי שם אע"פ שהמקום מיושב.
- ח. ראיות נוספות מלשונות הפוסקים- בעל הישועות מלכו, הנצי"ב, הרצ"ה מלובלין, מרן הראי"ה קוק.
4. גם מבחינה רוחנית יש חשיבות לשון בא"י:
- א. ע"פ השפת אמת גילוי כוחם הרוחני של ישראל יתכן רק בשחרור מעול זרים.
- ב. ע"פ ביאור החס"ל רק ע"י השלטון בא"י ניזונים ישירות מהשכינה הק'.
ג. ע"פ דברי הגר"א, בעת גאולתנו האחרונה צריכים לאחוז בשני אופני התפיסה בקרקע - כיבוש בטוריא דיהושוע, וחזקה - בטוריא דעזרא ונחמיה.